

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՄԻՈԹՅԱՆ ԻՆՏԵՆՍԻՏԻՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ՈՐՈՇԱՊԱՆ ՊԱՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԻԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՈՅՁ*

Հ. Ի. Գրիգորյան

Պաշտպանողականությունը որպես գաղափարաբանական հոսանք Ռուսաստանի հասարակական կյանք մուտք գործեց XIX դարի առաջին կեսին՝ Նիկոլայ I-ի կառավարման տարիներին։ Առաջին անգամ միջնադարյան ժամանակներից սկսած, Նիկոլայ I-ը փորձեց հենվել ռուսական ավանդական իրողությունների վրա։ Ժողովուրդը սկսեց դիտվել որպես ինքնավարական կարգի հենարան։

Յրանսիական Մեծ հեղափոխության ժամանակաշրջանից սկսած մինչ այժմ արևմտյան քաղաքակրթություն կրող երկրներում գործում են գաղափարական երեք հիմնական հոսանքներ լիբերալիզմ (ազատականություն), կոնսերվատիզմ (պահպանողականություն) և սոցիալիզմ։ Այս հոսանքներն անգամ ավելի քան 200 տարիների ընթացքում եղել և մնում են խիստ կենսունակ և արդիական։ Սակայն XX դարի 70-ական թվականների վերջին արևմտյան զարգացած երկրներում մեծացավ հետաքրքրությունը պահպանողականների նկատմամբ։ Պատճառը երկրորդ աշխարհամարտից հետո մեծ արագություն հավաքած գիտատեխնիկական առաջընթացն էր և հասարակության անհատականացումը, որոնք առաջ բերեցին մի շարք խնդիրներ, չբավարարվող միջավայրի աղտոտում, միջուկային վտանգ, բարդական և հոգեոր արժեքների արժեզրկում և այլն, որոնց համար մարդկությունը բավական թանկ էր վճարում։ Այս պայմաններում արևմտյան զարգացած երկրներում մեծ արձագանք ստացավ պահպանողական գաղափարախոսությունը՝ որնոր որակներով։ «Ժամանակակից պահպանողականության մեջ,- գրում է Ա.Լ.Բ. Միխրայսկը,- օրգանապես զուգակցված է երկու միտում. դասական լիբերալիզմից բխող առանձին անհատի նկատմամբ ունեցած հարգանքը և պահպանողականության համար ավանդական դարձած այնպիսի արժեքների պահպանում, ինչպիսիք են կրոնը, ընտանիքը, օրենքը, կարգապահությունը և այլն» [1]։

Ռուսաստանում կրկին պահպանողական գաղափարախոսության նկատմամբ հետաքրքրությունը մեծացավ XX դարի 90-ական թթ.։ ԽՍՀՄ փլուզումից հետո իշխանության եկան լիբերալները, որոնց ազդեցության կառավարումը քայքայեց Ռուսաստանի գրեթե ողջ տնտեսությունը, երկիրը կուսակցի հսկայական պարտքեր, լիբերալիզմի և դեմոկրատիայի անվան տակ մեծ չափերի հասավ պետական թալանը, նոր ձևավորվող արժեքային համակարգում աստիճանաբար վերահսում էր կապը անցյալի հետ, գլուխ էին քարծրացնում անփառապանական ուժերը, արտաքին քաղաքականությունում իր դիրքերն էր գիշում երբեմնի հզոր Ռուսաստանը և այլն։ Հետխորհրդային հասարակության հեղինակությունը վայելող լիբերալները տարեցտարի հեղինակազրկվում էին և խոցիորդաբանական յուրաքանչյուր ընտրության ժամանակ նվազեցնում տեղերը Պետական Դումայում։ Իսկ 2003թ. դեկտեմբերի 7-ի ընտրություններում նույնիսկ չեղարթախարեցին 5%-ոց արգելքը վերածվելով արտախորհրդարանական քաղաքական ուժի։

Լիբերալներին փոխարինելու եկան պահպանողականները, որոնց համար հենարան ծառայեց XIX դարակցիքին ձևավորված պահպանողական գաղափարախոսության հիմնադրույթներն ու թեմերը։

Յրանսիական Մեծ հեղափոխությունից հետո ինչպես ողջ եվրոպայում, այնպես էլ Ռուսաստանում մեծ արձագանք գտան լիբերալ-հեղափոխական գաղափարները, որոնք առաջին անգամ Ռուսական կայսրությունում իրենց զգացնել տվեցին 1825թ. դեկտեմբերի 14-ին։ Դեկտեմբրիստների ապստամբությունը ճնշելուց հետո հրամայական էր դառնում պետական նոր գաղափարախոսության մշակումը, որը պետք է չախչախսեր ու վարկաբեկեր լիբերալ-

* Աստվանիշով նշված բոլոր աշխատանքները զեկրգվել են «Երիտասարդ գիտնականների II գիտաժողովում»։ Մանիֆեստներ, տարի, 2007թ.։

ինքնակառավարչական գաղափարախոսությունը և գրելը այն հասարակության այնպիսի մասնիկ: Վերևից հենց այսպիսի պատմվածքով հանդես եկավ պաշտոնական ժողովրդայնության տեսությունն իր ներք հիմնարարներով՝ ուղղափառություն, ինքնակալություն և ժողովրդայնություն, որի կենսախայրն էր 1833թ. ժողովրդական լուսավորության նախարար նշանակված Ա.Ս. Ուվարովը: Այն տասնամյակներ շարունակ ծառայեց որպես ինքնակալության պետական գաղափարախոսություն [2]՝ ձեռք բերելով ազգային-պահպանողական նշանակություն: 1833թ. Միկուլայ I-ին հղած նամակում Ուվարովը գրում է. «ձորին համոզմամբ և ջերմորեն հավատարմով իսկությանը, ժողովրդական երկրի պահպանողականներն են ուղղափառությունը, ինքնակալությունը և ժողովրդայնությունը՝ կազմելով մեր երկրի փրկության վերջին խաղիսյը: Դա մեր ուժի ճշմարիտ գրավականն ու հայրենիքի հզորությունն է» [3]: Այս գաղափարախոսությունը թափանցեց Ռուսաստանի հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտները:

Պաշտոնական ժողովրդայնության տեսությունը դարձավ Ռուսաստանի պետական գաղափարախոսության հայեցակարգի հիմքը: Ա.Ս. Ուվարովը պաշտոնական գաղափարախոսությունը ձևակերպում էր հստակ. «Նոր սերնդին բուժել կուրությունից և չմտածված կրքից դեպի օտարը՝ տարածելով հարգանք դեպի հայրենականը» [4]: 1834թ. ռուսական օկրուգների խնամակալներին ուղղված շրջաբերականում հայտարարում է, որ այն պետք է ուղեկցույց հանդիսանա ժողովրդական կրթության, գիտության, գրականության, արվեստի, երիտասարդության դաստիարակության համար [5]:

«Ուվարովյան երրորդությունը» ռուսաստանցիների գիտակցության մեջ ավելի խորությամբ արմատավորելու համար զարկվան իրագործեց քաղաքական բոլոր միջոցների համընդհանուր հավաքագրում: Այս տեսությունն արմատավորվում էր ամենուրեք. գյուղական եկեղեցիներից մինչև մայրաքաղաքային համալսարաններ:

Պաշտոնական ժողովրդայնության տեսության կողմնակիցներինց Ռուսաստանում ձևավորվեց պահպանողական հոսանքը: Պետք է նկատել, որ պահպանողականները ոչ բոլոր հարցերում էին հանդես գալիս միասնական ճամբարով: Նյախեց մի մասը՝ Մ. Պոգոդին, Ն. Ռուստրյակով, Ա. Շիլյով, Օ. Սենկովսկի, Ն. Գրեչ, Ֆ. Բուկարին և այլք, դասական պահպանողականության կողմնակիցներ էին, իսկ մյուս մասը՝ XIX դարի 30-40 թ.թ. սահմանագծին հասարակական կյանք մուտք գործած սլավոնաֆիլները՝ Ա. Խոմյակով, Ի. և Պ. Կիրենսկի եղբայրներ, Ալեքսանդրների նշանավոր ընտանիք, Յու. Սամարին և այլք, լիբերալ-պահպանողական գաղափարների կողմնակիցներ էին:

Ա.Ս. Ուվարովի կողմից առաջ քաշված տեսությունը զազաթանակետին հասցրեց Ռուսաստան-Եվրոպա հակաթեզի գաղափարը, որն էլ դարձավ ռուս պահպանողականների հավատամքին առ այսօր: Այն գիտամարտերն հիմնավորելու և ժողովրդի մեջ տարածելու համար անհրաժեշտ էր նորովի ուսումնասիրել Ռուսաստանի պատմությունը հնագույն ժամանակներից և գուգահեռներ անցկացնել արևմտյան քաղաքակրթության հետ: Այս գաղափարների լուսաբանողն ու տարածողը դարձան Մ. Պոգոդինը և Ն. Ռուստրյակովը, որոնք նաև Ռուսաստանի պատմության դասագրքերի հիմնականներն էին:

XIX դարի 30-40թթ. ընթացքին Ռուսաստանի պատմության առանձին հարցերի շուրջ ծավալված սուր բանավեճերով, որոնք տեղի էին ունենում դասական պահպանողականների, սլավոնաֆիլների և լիբերալ հայացքների հետևող արևմտականների միջև: Ա.Ս. Դուգլինսկայան անդրադարձալով այս շրջանին գրում է. «Ժեմ բանավեճերը Ռուսաստանի պատմության վերաբերյալ, նրա փիլիսոփայական իմաստավորումը վկայում էին ռուսական ազգային ինքնագիտակցության աճի մասին» [6]: Սակայն 1848թ. Եվրոպայում տեղի ունեցած իրադարձություններից հետո, Նիկոլայ I-ը հրաժարվելով պաշտոնական գաղափարախոսությունից՝ անցավ կոչու քաղաքականության և ավարտվեց «Հրաշալի տասնամյակը»:

Ռուսաստանի հասարակական կյանքում կարճատև դադարից հետո նոր ուժեղությամբ սկսվեց գաղափարական թեմ բանավեճերը Ալեքսանդր II-ի օրոք, երբ զարը ձեռնամուխ եղավ համապետական բարեփոխումների իրականացմանը, մասնավորապես ճարտարական կարգերի վերացմանը: Հասարակական-քաղաքական կյանք մուտք գործեցին պահպանողական գաղափարախոսության նոր սերնդի ներկայացուցիչներ Կ. Լեոնտևը, Վ. Մեչեչնսկին, Կ. Պրեմոնտսկը, Մ. Կատկովը, Կոնս Ստրոգանովը և այլք, որոնք հանդես էին գալիս ընդդիմադիր դիրքերից՝ քննադատելով Ալեքսանդր II-ին շրջապատող պետական բարձրաստիճան

պաշտոնյաների վարած քաղաքականությունը: Նրանք ավելի ակտիվ գործունեություն սկսեցին ծավալել Ալեքսանդր III-ի և Նիկոլայ II-ի գահակալման տարիներին՝ փորձելով իրականություն դարձնել իրենց գաղափարները, որով Ռուսաստանը կունենար իր առանձնահատուկ տեղը Եվրոպական քաղաքակրթական համակարգում:

Այսօր էլ ինչպես XIX դարի ընթացքում և XX դարի սկզբին, պահպանողականների կողմից առաջ քաշած հիմնական թեզերը խիստ արդիական են և կենսունակ, որի վառ ապացույցն են 2003-ը Պետական Դոմսայում պահպանողականների տարած հաղթանակը և հասարակության ներսում անցկացված սոցիոլոգիական հարցումները:

Այսպիսով, շուրջ 200 տարի առաջ պահպանողականների կողմից ամրագրված հիմնական գաղափարները թափանցելով հասարակական կյանք, արդյի հասարակության գիտակցության ձևավորման գործընթացում ունեցան իրենց նշանակալի դերը: Պահպանողականների գաղափարական գիմանդում միշտ առաջնային է համարվել Ռուսաստանի պատմության ինքնատիպ զարգացումը, որն արտացոլվել է հետևյալ հիմնական թեզերով.

1. Ռուսաստան և Արևմուտք

ա/ զազայինի և համամարդկայինի հարաբերակցություն

բ/ հայրենական գիտության զարգացում և հասարակական առաջադիմություն

2. Ուղղափառություն և կարթոնություն

3. Կենտրոնաձիգ և կենտրոնախույս իշխանություն

Պահպանողական գործիչները երբեք առիթը բաց չեն թողել անդրադառնալ Ռուսաստան-Արևմուտք հիմնախնդրին՝ դիտելով վերջինիս որպես Ռուսաստանի հիմնական հակառակդրող, որի հետ Ռուսաստանը չի կարող ունենալ սերտ շփումներ: Ս. Շևչիկովը 1841թ. «Մոսկվիտյանին» հանդեսի առաջին համարում գրում է. «Ռուսաստանի սերտ շփումները Արևմուտքի հետ սպառնում են երկրին և արդեն իր մեջ կրում են չար, վարակիչ հիվանդություն... Արպեսզի կանխվի ճակատագրական վարակի հնարավորությունը, պետք է կառչել մեր ինքնատիպ երկրից» [7]:

Պահպանողականներն առաջին հերթին Ռուսաստանի ինքնատիպությունը տեսնում էին պատմական զարգացման մեջ: (Նստ նրանց, այն ճանապարհը, որն անցել է Ռուսաստանը, նմանություն չունի Արևմուտքի հետ: Մ. Պոգոդինը գտնում էր, որ Սվրդլովայում պետականությունը ձևավորվել է նվաճման արդյունքում, իսկ Ռուսաստանում իշխանները հրավիրվել են, և որ հենց այդ հրավերն էլ որոշեց Ռուսաստանի ապագան և ճակատագիրը: «Արևմուտքում նվաճվածներից վերջինն հողերը և դարձան հզոր դաս, իսկ ռուսական թույլները, որոնք ծառայող դաս էին և ենթարկվում էին իշխաններին, բավարարվում էին հարկի մի մասով, որը հավաքում էին իրենք և չէին բռնագրավում գյուղական հողերը» [8]: Այսինքն, ըստ Մ. Պոգոդինի, Ռուսաստանում չէր կարող ձևավորվել երրորդ դաս ի տարբերություն Արևմուտքի: Դրա համար չկային այն նպատակադր պայմանները, որոնք առկա էին Արևմուտքի երկրներում: Այդպիսի պայմաններից էին քաղաքային բնակավայրերը: «Արևմուտքում քաղաքները խաղում էին սոցիալական խոշոր դեր՝ հանդիսանալով երրորդ դասի հենարան, իսկ Ռուսիայում այդպիսի քաղաքները բացակայում էին» [9]: Տարիներ անց, անդրադառնալով սոցիալական կոնֆլիկտների լուծման, նման կարծիք հայտնեց և Պոլոդնոստեկը, ըստ որի Ռուսաստանը չի ունեցել իր միջին դարերը և չի ձևավորվել երրորդ դաս, թուր ծառայող և հարկատու միավորումները եղել են պետության սեփականությունը [10]: Այս ամենից ելնելով, լոստ պահպանողականների, Ռուսաստանում չկար սոցիալական կոնֆլիկտի պատճառ, այլ թագավորի և ժողովրդի միջև կար միասնություն: Դ. Պլեխանովը «Ակնարկներ XIX դարի Ռուսաստանի հասարակական մտքի պատմության» աշխատության մեջ անդրադառնալով Մ. Պոգոդինի «Ռուսաստանի պատմության զուգահեռները Արևմուտքի Եվրոպայի երկրների պատմության հետ. հարաբերական սկիզբ» աշխատությանը, գալիս է այն կարծիքի, որ ըստ հեղինակի Արևմուտքը Արևելքում չպետք է լինի, արևը չի կարող մայր մտնել այնտեղ, որտեղից դուրս է գալիս [11]:

Այս նույն դիրքերից էին հանդես գալիս նաև սլավոնաֆիլները. սակայն չհերքելով Արևմուտքի առաջին թագը: Շատ Ա. Նոմյակովի արևմտյան մշակույթի ծնորենությունով հիմնալու ժամանակը Ռուսաստանի համար անցել է, եկել է քննադատության շրջանը, ռուսական միտքը բավական հասունացել է ինքնուրույն գործելու համար: Ռուսական հասարակությունը պետք է վերանայի արևմտյան գիտության հետևությունները, չպետք է հայտնվել հետամնաց վիճակում այն ժամանակ, երբ փաստերի հարստությունը պարտավորեցնում է մարդկության լուսավորության շարքերում լինել

ասալինը: Զու. Սամարինի կարծիքով ժողովրդական ստաժեղակերպը կայանում է գիտության, գրականության և արվեստի բնագավառներում ինքնուրույն ստեղծագործության մեջ և դրանով պետք է սեփական ավանդյուն ունենալ համաշխարհային մշակույթում: Միաժամանակ նա նշում է, որ կարելի է և պետք է օգտվել արևմտյան մշակույթի նվաճումներից, բայց դրանք անստորոշ չփխսանցել ռուսական երկիր [12]: Մյավոնսֆինները կատարելով իրենց գաղափարախոսությունը Ռուսաստան-Արևմուտք հակաթեզի վրա, միաժամանակ էլին հերքում Արևմուտքի հետ չփխսանքում օգուտը՝ ցանկանալով Ռուսաստանը տնանել նրա հետ հավասար դիրքերում:

XIX դարում ռուս պահպանողականները սրերով էին ընդունում այն գործիչների վարած քաղաքականությունը, որոնք կուրորեն և ստորաքարշորեն ամեն ինչում հետևում էին Արևմուտքին և վերծնում էին ընդօրինակել Անգլիային: Իշխան Վ. Մեշչերսկին խոսելով արևմտյան արժեքների և Արևմուտքին կուրորեն հետևելու մասին, 1899թ. «Գրաժդանին» հանդեսում գրում է, որ ոչինչ այնպես չի քանդում ընտանիքը, հասարակությունը չի դարձնում անսկզբունք, չի գցում կղաղագիտությունը, ինչպես ասալինյանց Անգլիայի օրինակով: Ռուս Մեշչերսկին նորը պետք է վարպետա միայն հին, ավանդական հողի վրա՝ մնալով կենսական հարաբերությունների վարպետի և կառավարող ուժ [13]:

Ինչպես XIX դարի ընթացքում և XX դարի սկզբին, այնպես էլ այսօր Ռուսաստանն իրեն հավայոր ուժ տեսնում է Արևմուտքին, որի հետ պետք է ունենալ հարաբերություններ, սակայն ոչ մերտ շփումներ, վերցնել նրանից միայն այն, ինչը չի վնասի երկրի պետական և ազգային շահերին: Ռուս սոցիոլոգիական հարցումների՝ այսօր ռուս հասարակությունը նույնպես չունի քաղաքական վերաբերմունք Արևմուտքի նկատմամբ, ինչպես դա կար 1990-ական թթ. սկզբին, երբ հարցվածների 96%-ը կոդմ էր երկրում արևմտյան մոդելի ներդրմանը [14]: Հասարակական Մտքի Ուսումնասիրման Համառուսական Լիցեոնի (БЛИОМ) կողմից անցկացված հարցումի համաձայն, այն հարցին, թե թվարկված 25 գաղափարներից որոնք են առաջացնում դրական գզգուսներ, հարցվածներին հնարավորություն տալով պատասխանել 10 տարալիկ, միայն 4%-ի մոտ է Արևմուտք հասկացությունը առաջադրել դրական գզգուսներ, իսկ ռուսներ, Ռուսաստան, ապա հասկացությունները դրական գզգուսներ են առաջադրել համապատասխանաբար 34%, 23% և 21%-ի մոտ [15]: Իսկ սոցիոլոգ Վ. Լուվնեցովը «Գաղափարախոսություն» աշխատությունում մեջբերելով Արևմուտքի հետ մերձեցման և համանվիրակական ընտանիք մուտք գործելու գաղափարի շարժը 2001թ. և 2003 թ. ընկած ժամանակահատվածում, բերում է հետևյալ թվերը. 2001թ. համաձայն հարցվածների 14,5% էին կոդմ, իսկ 2003թ. 9%-ը: Տարբերությունը կազմում է 5,5% [16]:

Պահպանողական գաղափարախոսության հիմնարարներից է նաև կրոնի քաղաքական դերի բարձրացումը՝ քաղաքական և իրազուր ոլորտների հավասարակշռության հաստատումը: Այդ էր վկայում պաշտոնական գաղափարախոսությունում ուղղափառության առանձնահատուկ դերը՝ որպես ռուսական պետության հիմնասյուներից մեկը, առանց որի ապագա չունի Ռուսաստանը և ռուս ժողովրդը: 1844թ. Նիկոլայ I-ին գրած նամակում Ս. Ուվարովը ասում է. «Ռուսն անկեղծորեն և խորը հավատով կապված լինելով իր հայրերի եկեղեցու հետ, ի սկզբանե նայում էր նրան որպես հասարակական և ընտանեկան երջանկության գրավական: Ժողովուրդը, ինչպես նաև մասնավոր անձը, առանց սիրո դեպի նախնիների հավատը, պետք է ոչնչանա» [17]:

Ն. Ռուստյաովը «Ռուսաստանի պատմության ուրվագծեր» դասագրքում խոսելով քրիստոնեության ընդունման մասին, գտնում էր, որ Ռուսաստանի համար ճշմարիտ քայլը դա ուղղափառության ընդունման տարբերակն էր, քանի որ այն դարձավ ռուսական կյանքի անբաժան մասը և Ռուսաստանի համար անհրաժեշտ պայման՝ ինչպես ինքնակալությունը [18]: Այստեղ նույնպես նկատվում է Ռուսաստանի ինքնատիպ երկիր լինելը: Ա. Խոմյակովը դա բացատրում է նրանով, որ ռուսական եկեղեցին իդնայական մոդել է հասարակական կապերի համար և ուղղափառությունը կապ է ստեղծում պետության և հասարակության միջև [19]: Իսկ Պրեմյուսկեր եկեղեցին տնանում էր որպես մարդկանց վերաձնման հիմնական լծակ, որով պետք է լուծվեին ռուսական իրականության կնճռու հիմնասխեղծները և հաստատված երկրում կարգապահություն հետեծործանք «քառսի» ժամանակաշրջանում [20]:

Այսօր բազմազգ և բազմակրոն Ռուսաստանում դժվար է խոսել կրոնի բազարձականացման մասին, սակայն ներկայիս իշխանությունները չեն թարգնում իրենց համակրանքը հայրենի եկեղեցու նկատմամբ: Ռուսական եկեղեցին, վերջին շրջանում, իր կատարած քայլերով ցույց է տալիս, որ

պատրաստ է հաշվի նստել Ռուսաստանի այլազգի և այլազգական քաղաքացիների հետ: Դրա վաճառագույցն է Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսնդր II-ի արտահայտած հետևյալ միտքը. «Մեր եկեղեցին բաց է և պատրաստ համագործակցության թուր ազգությունների, մշակույթների և քաղաքակրթությունների բարեկեցության համար» [21]: Բնակեցնելով պետություն մեջ ապրող այլազգիների և այլազգականների հետ, եկեղեցին փորձում է իրականացնել այն նույն գործառնությունները, ինչի մասին խոսում էին XIX դարի պաշտպանողականները՝ ստեղծել կապ հասարակության և պետության միջև:

Այսօր ժուս հասարակության մեջ մեծացել է եկեղեցու դերը: Անդրադառնալով հասարակական հարցման արդյունքների շարժին, պետք է նշենք, որ եթե 2001թ. հարցվածների 7,9% էր կարծում, որ հասարակությունը կմարքի ուղղափառ հավատքի միջոցով, ապա 2003թ. այդպես էին կարծում 8,8% [22]:

Պաշտպանողականներն իրենց գաղափարալստական հայացքներում առանձնահատուկ տեղ են հատկացնում կարգապահությանը՝ ձգտելով կենտրոնացնել իշխանության: Այնպիսով պաշտպանողական գաղափարալստության ի հայտ գալն առաջին հերթին ուղղված էր կտրուկ փոփոխությունների դեմ, որը տեղի ունեցավ Ֆրանսիայում XVIII դարի վերջին:

Ռուսաստանում պաշտպանողականները նույնպես կարգապահության կողմնակիցներ էին և այն առաջին հերթին տեսնում էին հզոր ու ուժեղ ինքնակալի մեջ, որն իր հեղինակությունը կարող էր վերացնել ցանկացած ապակայունացնող վտանգ: Այստեղ ժուս պաշտպանողականները, ելնելով Ռուսաստանի պատմության ինքնատիպ գարգացումից, գտնում էին, որ ժուս ժողովուրդը և ցարը, ի տարբերություն Արևմուտքի, դարեր շարունակ գալով համաձայնության ապրել են համերային: XIX դարում ժուս պաշտպանողականները նույնիսկ «Ռուսաստանի գլուխության գլխավոր պայման» [23] տեսնում էին ինքնակալին: Սակայն ինքնակալի դերը բարձրացնելով պաշտպանողականները երբեմն ընկնում էին ծայրահեղության մեջ, և ինչպես նշում է Տ.Օ. Վոլոդինսկի, բարձրացնում էին այնպիսի հարցեր, որոնք երբեմն ավարտվում էին ֆանտաստիկ անցումներով, ինչպիսին էր Մ. Պլոգոդինի այն միտքը, թե ժուս ցարի համար չկա չլուծվող խնդիր, թեկուզ այնպիսին, որն առաջարկվում է հեղափոխելով, քանի որ ցարն այն կլուծի ժողովրդի հետ միասին [24]:

Պետք է նկատել, որ երկրում կարգ ու կանոն հաստատելուն միտված պաշտպանողական գործիչների գործունեությունում երբեմն ի հայտ էին գալիս ծայրահեղ, ազգայնամոլական մտքեր ու գաղափարներ: Օրինակ՝ Վ. Մուշկետևին Ռուսաստանի ազգակալության մեղավոր տեսնում էր ղյուխ ուժերին հրեաների գլխավորությամբ՝ որպես Ռուսաստանի ինքնակալության և Ռուսական եկեղեցու թշնամիներ: Այնքանաչափ III-ին գրած նամակում առում է. «Ողջ եվրոպան գիտի, որ ինչպես սովորական հանցագործության մեջ միշտ պետք է փնտրել կոտ»՝ որպես հանցագործության պատճառ, այնպես էլ ներկայիս սոցիալիստների ու անարխիստների դավադրություններում պետք է տեսնել ջիտի» [25]: Իր ապրած ժամանակները համեմատելով Նիկոլայ I-ի կառավարման տարիների հետ, գալիս է այն եզրակացությանը, որ ճշդելով հրեաներին ճշգրիտ նաև հեղափոխական գործիչներին [26], որի արդյունքում երկրում հաստատվեց կարգ ու կանոն: Այսօր էլ ժուս հասարակությունը 1990-ական թթ. լիբերալների կառավարման քառսից հետո պետության գարգացման համար կարևոր պայման է համարում կարգապահությունը և նրանից բխող երկրի կայունությունը: Սոցիոլոգիական հարցումների տվյալների համաձայն, հարցվածների 61%-ի մոտ դրական զգացումներ է առաջացրել կարգապահության, իսկ 40%-ի մոտ կայունության գաղափարը [27]:

Այսպիսով, այսօր Ռուսաստանում պաշտպանողական գաղափարալստությունը խիստ արդիական է և կենսական: Ինչպես XIX դարում և XX դարի սկզբին, այնպես էլ այսօր, ինքնատիպության գաղափարը եղել է մեծում է Ռուսաստանի համար ցարգացման մի առանձնահատուկ ձև, որով չի կարող նմանվել և նույնանալ ոչ մի քաղաքակրթության, մասնավորապես Արևմուտքի հետ: Պաշտպանողականները դեմ չլինելով համաշխարհային ինտեգրմանը, միաժամանակ կարևորում են ազգային, պետական, բարոյական և ինքնուրարժեքների պահպանումը: Նրանք օգտագործելով պատմական հիշողությունը, անցյալում կուտակած փորձը, ունեցած ձեռքբերումները, ինչպես նաև ավանդույթներն ու սովորույթները փոխանցում են հասարակությանը, որի միջոցով վերջինս կարող է, էսպը պատմական անցյալի հետ և փորձում է հարմարվել նոր արժեքային համակարգի կողմից թվալող պահանջներին: XIX դարում ժուս պաշտպանողականների կողմից առաջ քաշված ինքնատիպության գաղափարը թափանցել է արդեն հասարակության մեջ: Սոցիոլոգիական հարցումների ելույթով

առաջնության գիների 6%-ը պատասխանելով այն հարցին, թե որ գաղափարախոսությունն է ավելի շատ հարմար ժուաներին, պատասխանել են՝ ազգային ինքնատիպությունը [28]: Առաջին հայացքից թվում է, թե 6%-ը դա փոքր ցուցանիշ է, սակայն այստեղ պետք է հաշվի առնել մի կարևոր հանգամանք. եթե XIX դարում այն միայն գաղափարախոսների կողմից էր առաջ քաշվում, ապա այժմ այն թափանցել է հասարակության գիտակցության մեջ:

Գրականություն

1. Миграция А.М. Переосмысливая консерватизм. Вопросы философии. М. 1990/11, с. 122.
2. Зорин А. Русская литература и государственная идеология в последней трети XVIII-первой трети XIX века. М.2001, с. 340.
3. Русское общество 30-годов XIX века. М.1989, с. 26.
4. Там же, с. 30.
5. Троицкий И.А. История России XIX века. М. 1999, с. 128.
6. Дудзинская Е.А. Славянофилы в общественной борьбе. М. 1983, с. 46.
7. История России в XIX веке. Дореформенная Россия. М. 2001, с. 430.
8. Володина Т.А. Уваровская триада и учебники по русской истории. Вопросы истории. М. 2004/2, с. 123.
9. Там же. с. 123.
10. Полунов А.Ю. Константин Петрович Победоносцев-человек и политик. Отечественная история. М. 1998/1, с. 46.
11. Плеханов Г.В. Очерки по истории Русской общественной мысли XIX века. Пгг. 1923, с. 52.
12. Дудзинская Е.А. Ук. соч. с. 35-45.
13. Черникова Н.В. Князь Владимир Петрович Мещерский (к портрету русского консерватора). Отечественная история. М. 2001/4, с. 132.
14. Согрин В.В. Второе пришествие либерализма в Россию. Отечественная история. М. 1997/1, с.107.
15. Петухов В. Порядок без свободы россиянам не нужен. Известия. 2004. 8 июня. с.8.
16. Кузнецов В. Н. Идеология. М. 2005, с. 221.
17. Гершензон М. Эпоха Николая I. М. 2001, с. 152.
18. Устрялов Н. Начертание Русской истории. СПб. 1851, с.27.
19. Славянофильство и западничество: консервативная и либеральная утопия в работах Анджее Валицкого. Выпуск I. М. 1991, с. 154.
20. Полунов А.Ю. Ук. соч., с. 49.
21. Алексей II Патриарх Московский всея Руси. Войдите радость Господа своего. Размышления о вере, человеке и современном мире. М. 2004, с. 228.
22. Кузнецов В.Н. Ук. соч., с. 221.
23. Гершензон М. Ук. соч., с. 152.
24. Володина Т.А. Уваровская триада и учебники по русской истории, Вопросы истории, М., 2004/2, с. 123.
25. Черникова Н.В. Ук. соч., с. 132.
26. Там же с. 132.
27. Петухов В. Ук. соч., с. 8.
28. Там же, с. 8.

Երևանի Խ. Արքեպիսկոպոսի ՀՊՄՀ